

НИКОНЕНКО ТАМАРА МИКОЛАЇВНА

**КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ САЛОНИ В УКРАЇНІ КІНЦЯ
XVIII- ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 17.00.01 – теорія та історія культури

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії культури Київського національного університету культури і мистецтв, Міністерство культури і мистецтв України, Київ

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Безклубенко Сергій Данилович, Київський
національний університет культури і мистецтв,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор, член-кореспондент
НАН України
Даниленко Віктор Михайлович,
завідувач відділу історії України другої половини
XX ст., Інститут історії України НАН України

кандидат історичних наук, доцент
Дорогих Людмила Василівна,
Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Міністерства культури і мистецтв України

Провідна установа: Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова
Міністерства освіти і науки України, кафедра культурології.

Захист відбудеться “ 27 ” травня 2005р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д. 26.807.02 Київського національного університету культури і
мистецтв, м. Київ, вул.. Щорса, 36.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Київського національного
університету культури і мистецтв за адресою 01133 Київ, вул. Щорса, 36.

Актуальність дослідження. Як відомо, у становленні нової європейської культури, зокрема різних жанрів професійного мистецтва, важливу роль свого часу (XVI-XIX ст.) відіграли різноманітні за формою творчі, формалізовані і неформальні, об'єднання старої аристократії та нової еліти: гуртки, виставки, „вечори”, читання (домашні та публічні), благодійні фонди, товариства, святкові обіди, салони тощо. Останнім судилося стати загальним означенням, так би мовити, „символом” цього культурницького руху.

Починаючи з середини XVIII ст., подібні культурно-мистецькі салони набувають дедалі більшого поширення у дворянському середовищі Російської імперії, в тому числі і на території України. Цим світським, політичним, а переважно літературно-художнім гурткам, що збиралися у того чи іншого діяча, мецената, письменника, судилося відіграти значну роль у консолідації прогресивних, національно орієнтованих у своїй діяльності та творчості представників українства. Досить у цьому зв'язку згадати „гуртки”, з яких вийшли „декабристи”, та „кирило-мефодіївці”. Діяльність цих та інших подібних гуртків давно і всебічно досліджена. Цього, однак, не можна сказати про власне культурно-мистецькі українські салони - гуртки, які стали своєрідними „каталізаторами” у процесі „кристалізації” національної художньої культури. Попри наявність значної кількості публікацій - статей, мемуарів, нарисів, монографій (М.Аронсона і С.Рейсера, М.Бродського, М.Возняка, Г.Данилевського, П.Зайцева, Г.Ключека, О.Кониського, В.Осиповського, М.Телешова, Ю.Тинянова, Л.Хінкулова, Д.Чуба) - цілісна картина місця та ролі українських культурно-мистецьких салонів покищо відсутня.

Цим і зумовлений вибір теми дослідження: „Культурно-мистецькі салони в Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст.”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у руслі Державної комплексної програми Міністерства культури і мистецтв України „Культура. Просвітництво. Дозвілля” і тематики науково-дослідної діяльності Київського національного університету культури і мистецтв, а також у відповідності з планами наукової роботи кафедри теорії та історії культури КНУКіМ.

Тема дисертації затверджена Головною вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол №3 від 18.01.2001).

Мета дослідження - на основі комплексного аналізу архівних джерел, наукової літератури, періодики з'ясувати місце та роль культурно-мистецьких салонів як цілісного історико-культурного явища аматорського мистецтва в українській культурі кінця XVIII – першої половини XIX ст.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати діяльність європейських культурно-мистецьких салонів;
- з'ясувати вплив діяльності культурно-мистецьких салонів Європи на виникнення перших салонів на території України;
- виявити основні центри функціонування культурно-мистецьких салонів в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст.;
- здійснити порівняльний аналіз діяльності культурно-мистецьких салонів за напрямками та організаційними формами (салон, гурток, журфікс);

- з'ясувати вплив салонів на становлення і розвиток української літератури, національного професійного музичного, театрального мистецтва.

Об'єкт дослідження - культурно-мистецькі салони.

Предмет дослідження - діяльність культурно-мистецьких салонів в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють події другої половини XVIII - XIX ст. – час, коли виникли та набули значного поширення в Україні культурно-мистецькі салони.

Методологічну основу дисертації становлять загальні науково-дослідницькі принципи об'єктивності, історизму, системний підхід до аналізу історико-культурних явищ.

У процесі роботи над дисертацією використовувалися такі методи дослідження: історико-культурний; культурологічний; соціологічний; метод теоретичної реконструкції; метод аналізу і синтезу.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Києві та відділу рідкісних книг Національної парламентської бібліотеки України; рукописні матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України ім. М.Рильського; праці вітчизняних і зарубіжних дослідників історії, мистецтва, культури, мемуарна та біографічна література.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що в дисертації вперше:

- проведено комплексне історико-теоретичне дослідження функціонування культурно-мистецьких салонів в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст.;
- розкрито вплив культурно-мистецьких салонів Європи на виникнення та становлення перших салонів на території України;
- класифіковано культурно-мистецькі салони, які існували в Україні в кінці XVIII - першої половини XIX ст.;
- виявлено основні центри діяльності культурно-мистецьких салонів в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст.;
- простежено вплив культурно-мистецьких салонів на становлення і розвиток професійного літературного, музичного, театрального мистецтва та висвітлено меценатську діяльність засновників салонів;
- з'ясовано маловідомі факти з історії виникнення культурно-мистецьких салонів, що суттєво доповнює загальну картину розвитку української культури.

Практичне значення одержаних результатів. Здобуті наукові дані та опрацьовані методологічні підходи можуть бути використані в подальших дослідженнях історії української культури; в практичній діяльності культурологів, мистецтвознавців, музеєзнавців, в галузі туризму (маєткові салони в с. Качанівці, в Кибинцях, містах Умані, Кагарлику, Яготині).

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалась на засіданнях кафедри теорії та історії культури Київського національного університету культури і

мистецтв. Одержані результати були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України („Наукові читання „Українське мистецтво: сучасний стан та перспективи розвитку”, м. Київ, 8-9 листопада 2001; „Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура”, м. Київ 19-20 квітня 2002); всеукраїнській науково-практичній конференції Національного авіаційного університету („Культурологічні засади технічного і промислового дизайну в системі суспільних відносин”, м. Київ, 22-24 жовтня 2003); науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Київського Національного університету культури і мистецтв „Дні науки КНУКіМ” (2000; 2001; 2003; 2004).

На матеріалах дисертаційного дослідження проведені семінарські заняття у Національному авіаційному університеті за темою „Розвиток української культури у ХІХ столітті”.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертації опубліковані у 5 наукових працях, з них 3 - у фахових виданнях.

Структура й обсяг дисертаційного дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (222 найменувань, з них – іноземною мовою 115), переліку архівних джерел (11 позицій); додатку (іменний покажчик засновників культурно-мистецьких салонів в Україні досліджуваного періоду). Загальний обсяг роботи 190 стор., основний текст - 170 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовуються актуальність обраної теми, вказується на зв'язок дослідження з науковими програмами, міститься інформація про основну проблематику, мету, завдання, методологічну основу та методи дослідження, об'єкт та предмет, джерельну базу, хронологічні межі, аргументуються теоретичне і практичне значення результатів дослідження; подаються відомості щодо їх апробації.

У першому розділі - „Історіографія проблеми” - уточнюються термінологічно-понятійний апарат дослідження, викладаються результати аналізу джерельної бази, в тому числі історичної та мистецтвознавчої літератури з питань функціонування культурно-мистецьких салонів впродовж досліджуваного періоду у Європі, Росії та в Україні.

У довідкових виданнях зустрічається кілька визначень того, що являє собою салон. Так, в „Енциклопедичному словнику” Ф.Брокгауза та І.Ефрона (1890) зазначається, що слово салон, запозичене з французької (salon), яке, у свою чергу, походить від італійського *salone*, що означає „велика зала” (кімната для прийому). Згодом назву „салон” набувають також щорічні художні виставки, з огляду на те, що початково (в ХVІІ-ХVІІІ ст.) вони проходили у великій залі Луврського палацу.

Автор аналогічної статті у російській „Краткой литературной энциклопедии” (1967) салони ототожнює з літературними гуртками, що являють собою „творчі об'єднання літераторів на ґрунті спільних поглядів, інтересів, напрямів”.

У сучасній літературі подається кілька значень слова салон: 1) кімната для

прийомів; 2) світський, політичний або літературно-художній гурток, що збирається у якогось громадського або політичного діяча, мецената, письменника; 3) назва художніх виставок, що влаштовувалися щороку у Франції; 4) внутрішні приміщення для пасажирів (на транспорті); 5) магазин художніх виробів.

У даному дисертаційному дослідженні під терміном салон розуміється світський, політичний або літературно-художній гурток, який збирається у певного діяча культури, мецената.

Першим, хто познайомив громадськість Росії з феноменом культурно-мистецького (в даному конкретному разі - літературно-музичного) салону, був В.К.Тредіаковський, завдяки перекладу ним (1730 р.) роману Поля Таллемана „Поїздка на острів кохання”. В результаті захоплення цим романом „читаючої публіки” і відбулася своєрідна „пересадка” французького салону в культурний простір Росії.

Одними з перших досліджень історії виникнення та функціонування культурно-мистецьких салонів у Європі та Росії вважаються праці російських авторів М.Аронсона та С.Рейсера („Литературные кружки и салоны”, 1929) та „Литературные салоны и кружки. Первая половина XIX века” (під редакцією М.Бродського, 1913).

Літературознавці М.Аронсон і С.Рейсер подають широкую панораму діяльності культурно-мистецьких салонів. В картотеці авторів було зареєстровано близько 400 гуртків, салонів, творчих товариств, які у XVIII - XIX ст. функціонували у Москві, Петербурзі та російській провінції. У другій вищезгаданій публікації здійснена перша спроба науково-історичної систематизації знань про культурно-мистецькі салони Росії першої половини XIX ст.

Історію діяльності європейських культурно-мистецьких салонів (Франції, Італії, Німеччини) та її вплив на розвиток літератури, політики, мистецтва цих країн висвітлюють Б.Гіленсон, А.Євгенєв, Л.Щюккінг, відзначаючи, що темами для обговорення в них були філософія, політика, мистецтво. Гіленсон, зокрема, вбачає праобраз майбутніх салонів в стародавніх зібраннях гетер („Вечори Аспазії”, V ст. до н.е., Афіни).

Роль, яку відігравали культурно-мистецькі салони у російському суспільстві у першій половині XIX ст. розкривають у монографіях А.Євгенєв, М.Файнштейн. На їх переконання, салони певною мірою доповнювали, а часом слугували і своєрідним „замінником” журналів та газет у формуванні та адекватному представленні громадської думки.

Характеристику першопризначення культурно-мистецьких салонів подає М.Бродський. За його висновком, салон був надбанням виключно масткового панства та знатних людей „столичного кола”. Єднаючи їх за класовою спорідненістю, салон став „прикрасою” дворянського побуту, виразником естетичних смаків та вподобань елітного прошарку імперії.

Цю думку підтримує та розвиває К.Кавелін, який зазначає, що в салоні збиралися як для світських розваг, так і для „тренування розуму” і почуттів „добірні люди”, що обмінювалися „духовними скарбами”, яким не було іншого застосування за відсутності відповідних громадських (політичних, літературних, мистецьких) установ.

З цією точкою зору почасти не погоджується А.Уваров, який цілком справедливо стверджує, що далеко не всі салони були розважального характеру: у більшості з них, натомість, у процесі зацікавленого обговорення учасниками різноманітних тем з літератури і мистецтва народжувалися нові ідеї, які потім знаходили своє втілення. Окрім того, Уваров висловлює слушну думку про суспільну роль салонів, відзначаючи, що приватні салони виникали спонтанно і не стримувалися інерцією офіційного існування, що сприяло вільному культуротворенню, появі нових творів та цілих напрямів у літературі та мистецтві, які і „споживало” офіційне суспільство.

Один з найактивніших учасників тогочасних салонів (Г.Арзамасов) у своїх літературних спогадах, порівнює діяльність „офіційних об'єднань” та „дружніх, домашніх культурно-мистецьких салонів” і стверджує, що приватні „домашні товариства”, які склалися з людей, що зацікавлено стежили за перебігом літературно-мистецького процесу, мали відчутний вплив на сучасників, на відміну від „академій” та інших офіційних установ подібного спрямування, що не мали такої сили впливу.

В салонах не було постійного („фіксованого”) складу учасників зібрань, як не було і обов'язковим їх відвідування. Склад учасників кожного зібрання визначався їх власними бажаннями, особистими інтересами та преференціями.

Гуртки склалися найчастіше з дворян. Тільки з 30-х років XIX ст. вони починають набувати більш демократичного характеру. В них відбувається обмін інформацією між представниками різних мистецтв і наук, що відкривало шлях новим „віянням часу”. Про це свідчить потяг до романтизму, відчутний не тільки в поезії, але і в філософії, музиці, живопису. Літературний реалізм, з іншого боку, знаходить собі підтримку в філософському позитивізмі та в реалістичному живопису.

Атмосферу, яка панувала в культурно-мистецьких салонах, відображено у монографіях П.Зайцева, О.Лисенка, П.Сапухіна, спогадах М.Берга, М.Кукольника, О.Муравйова, М.Олександрова, Л.Смірної, В.Сологуба, О.Струговщикова, П.Юнге та ін.

Культурно-мистецькі салони діяли за декількома напрямками: літературним, музично-театральним, політичним, які часто-густо поєднувалися.

Аналіз діяльності політичних салонів кінця XVIII – першої половини XIX ст. постає перед нами у роботах С.Єфремова, М.Оглобіна, І.Павловського, Н.Полонської-Василенко, М.Сумцова. Спільною рисою їх досліджень є констатація впливу культурно-мистецьких салонів на виникнення таємних організацій та політичних гуртків. Поруч з масонськими ложами серед української еліти виникають гуртки однодумців, які ми також можемо віднести до розряду політичних. Це були зібрання, учасники яких обговорювали громадські справи, виношували ідеї повернення втраченої автономії. Про патріотизм, високу політичну культуру завсідників цих салонів засвідчує, зокрема, „Історія Русів”.

Велике значення для з'ясування характеру діяльності літературних салонів мають праці Г.Данилевського, Г.Клочка, О.Кониського, В.Осиповського, М.Телешова, Ю.Тинянова, Л.Хінкулова, Д.Чуба, спогади, листування Є.Гребінки, В.Капніста, Т.Шевченка, А.Чехова, Л.Українки. В них відображена широка

панорама територіального поширення цих салонів, аналізуються склад відвідувачів і форми спілкування, розкривається роль письменника як провідної фігури у їх функціонуванні, простежується їх вплив на розвиток культури. Зокрема Ю. Тинянов в науково-критичній праці „Литературный факт” розкриває внутрішню еволюцію учасників літературних салонів, показуючи, як відбувається поступовий перехід у творчості від домашніх альбомів до літературної майстерності, що мало, як відомо, надзвичайно важливі соціально-культурні наслідки.

Виняткова роль в становленні професійного музичного, театрального і хореографічного мистецтва належала музично-театральним салонам. Процес поступового переходу від аматорських вистав до професійних постановок, організації хореографічних шкіл, музичних об'єднань, розглядається у працях Т.Булат, Г.Гесс де Кальве, Ю.Григоровича, Ф.Ернста, М.Калиновського, Є.Канн-Новікової, Л.Кауфман, К.Копержинського, Л.Корній, Д.Щербаківського та ін. В них серед іншого відзначається і особлива роль кріпацьких капел, які, первісно утворені в палацах для прикраси панського побуту, стали, зрештою, основою розвитку музичного життя в Україні.

Основу для дослідження діяльності театральних салонів становлять документи Центрального Державного історичного архіву, праці з історії театру („Український драматичний театр” Д.Антоновича, „Триста років українському театру. 1619 – 1919” О.Казимирова, „Польская театральная культура эпохи Просвещения” Л.Старикової тощо), в яких аналізуються діяльність театральних колективів як у маєткових салонах української знаті, так і в містах Києві, Чернігові, Одесі, Полтаві, які базувалися на функціонуванні кріпацького театру. Серед учасників вистав ми бачимо також і представників „вищих верств”, зокрема В.Гоголя, І.Котляревського, С.Капніст та ін.

Історія культурно-мистецьких салонів, що діяли у провідних центрах Російської імперії, зокрема у Петербурзі і Москві, та участь у їхній діяльності українців також достатньою мірою висвітлена в літературі („Словарь достопамятных людей русской земли, содержащий в себе жизнь и деяния знаменитых полководцев, министров” Д.Бантиш-Каменського, „Українська культура в двох столицях Росії” О.Дорошкевича, „Семен Гулак-Артемівський” Є.Канн-Новікової та ін.).

Літературний критик Г.Ключек підтверджує значущість культурно-мистецького осередку Є.Гребінки, наголошуючи на тому, що в літературному салоні багато сперечалися про романтизм як літературний напрям, який охопив усю європейську літературу. Саме в зазначеному літературному салоні виник план видання „Кобзаря”, альманаху „Ластівка”, „Истории Малороссии” М.Маркевича.

У першій половині XIX ст. з салонами розпочинають конкурувати вечори, а з другої половини XIX ст. на основі їх „інтеграції” утворюються своєрідні культурні осередки. М.Зоріна (у праці „Могучая кучка”) дає високу позитивну оцінку цим осередкам, підкреслюючи, що вони сприяли розвитку музичного життя, об'єднуючи композиторів, талановитих виконавців, музичних критиків, співаків-аматорів, художників, письменників.

Багата й повчальна історія українських маєткових салонів. До найвідоміших з них належали салони К.Розумовського, Д.Ширая, Д.Трошинського, родин Тарновських, Капністів, Репніних, Галаганів, Линтварьових. Список джерел

тут досить солідний (праці М.Грушевського, П.Зайцева, О.Лисенка, В.Вітвицького, К.Квітки, А.Вахніна, П.Герліги, Г.Данилевського, К.Копержинського, В.Капніста, Я.Марковича, М.Ханенка, Л.Корній, та ін.) Щоправда, переважна більшість зазначених праць лише частково, принагідно, характеризують досліджуване в дисертації явище.

Функціонування польських салонів на Правобережній Україні також не залишилося поза увагою істориків. Їх розглядають В.Маркіна, В.Свербигуз, Л.Сафронова, Б.Філіппов, Н.Яковенко. Діяльність польських салонів була важливою складовою театральньо-музичної культури Києва першої чверті XIX ст. Їх театральні трупі демонстрували нові форми, жанри, творчі принципи, що мало певний вплив на розвиток українського театального мистецтва.

Меценатська діяльність засновників культурно-мистецьких салонів знайшла належне висвітлення у працях П.Бодянянського „Памятная книжка Полтавской губернии за 1856 год”, І.Гегельського „Мистецтво паркового пейзажу”, П.Герліги „Одеса. Історія міста 1794-1914”, В.Ковалинського „Меценаты Киева”, І.Лисенка „Українські Афіни”, Л.Макарової „Культура Глухова в XVIII столітті”, О.Салія „Дмитро Трошинський – козак знатний”, В.Шапоренка „Чернігівські меценати Галагани” тощо.

Характеризуючи джерельну базу даного дослідження, необхідно відзначити таку її особливість, як відсутність компактних архівних фондів з історії салонів, що набагато ускладнило пошук фактичних даних і спонукало додаткову потребу звернення до літературних джерел - історичних досліджень, публікацій з питань тогочасних літератури і мистецтва, мемуаристики, епістолярної літератури. На сьогодні практично відсутнє цілісне, узагальнююче дослідження культурно-мистецьких салонів в Україні, його виникнення, становлення та еволюція.

Другий розділ - „Генезис культурно-мистецьких салонів” - присвячений викладу результатів дослідження історичних умов виникнення культурно-мистецьких салонів у Європі та появи їх в Україні, порівняльного аналізу різних історичних форм цього типу аматорської культуротворчості (салони, гуртки, мистецькі вечори, журфікси тощо), виявленню їх особливостей та класифікації за напрямками і характером діяльності. Цей розділ складається з двох підрозділів.

У першому підрозділі - „Становлення і розвиток європейських культурно-мистецьких салонів кінця XVIII – першої половини XIX ст.” - на основі аналізу культурологічних досліджень характеризуються історичні умови виникнення і функціонування культурно-мистецьких салонів у Європі і Україні, розкрито їх внутрішню структуру.

Встановлено, що до числа хронологічно чи не найперших культурно-мистецьких салонів Європи належать так звані „Вечори Аспазії” (Афіни, V ст. до н.е.), літературний гурток Гая Цильнія Мецената, політичний гурток Мессалі Корвіна (Рим, I ст. до н.е.). В епоху Середньовіччя виникають мистецькі салони, пов'язані з розквітом лицарської поезії. Культурно-мистецькі салони, об'єднані спільною естетичною платформою, культом античності, функціонували в епоху Відродження в Італії.

З XVI по XIX ст. провідну роль у розвитку культурно-мистецьких салонів у Європі відігравала Франція. У цей час салони стають осередками, де гуртуються

митці, політики, письменники. На зібраннях жваво обговорюються актуальні філософські, політичні, літературні, музичні проблеми. Зростає їх вплив на громадське життя країни.

Саме у Франції зароджується тип політичного салону (салони пані д'Анвіль, мадам Віллар, герцогині Егільон, пані Рошфор, міністра і фінансового діяча Неккера, письменниці Жермени де Сталь). Поряд з просвітницькими салонами розгортають свою діяльність артистичні, покликані виконувати суто дозвіллеву, розважальну функцію (салони в період Людовіка XIV, мадам Будронне, герцогині Абрантес).

Французькі салони справляли вагомий вплив на розвиток політики, літератури, мистецтва, загалом культури у всій Європі. Прикладом можуть слугувати зародження та поширення таких мистецьких напрямів як романтизм та сентименталізм.

В Німеччині салони виникають у другій половині XVIII ст. і швидко набувають авторитету у суспільстві. Досить нагадати, що справжній переворот у німецькій літературній мові, що означав водночас і загальне оновлення словесності Німеччини завдячують діяльності літературного салону І.Г.Гете.

У 30-40 рр. XVIII ст. розпочинають свою діяльність перші салони в Росії (салони І.Шувалова, родини Юшкових, Г.Державіна). Найбільшого розквіту російські культурно-мистецькі салони набули у першій половині XIX ст. Значними мистецькими осередками стали у цей період вітальні А.Єлагіної, З.Волконської, Є.Ростопчиної, К.Павлової, О.Оленіна, М.Панаєва. В другій половині XIX ст. слави набули салони Ф.Толстого і Н.Кукольника, літературні вечори Д.Тихомирова.

Центрами діяльності культурно-мистецьких салонів у Росії стають Петербург і Москва, де зосереджується і провідна українська еліта: П.Апостол, Д.Прокопович, Є.Гребінка, М.Гоголь, С.Гулак-Артемівський, Т.Шевченко, П.Куліш, М.Маркович, М.Вовчок. Не перестаючи бути активними учасниками салонів російських, вони водночас влаштовують літературно-мистецькі вечори, організують, на зразок російських, салони. Найвідоміші з них – у Апостола та Прокоповича, Н.Суханової-Подколзіної та В.Карташевської, літературні вечори – у Є.Гребінки та Д.Яворницького. В цих культурних осередках, крім дискусій з актуальних літературно-мистецьких питань (про сентименталізм, романтизм, реалізм), обговорювалася та передвирішувалися і конкретно-практичні справи (видання „Кобзаря”, альманаху „Ластівка”, „Истории Малороссии” М.Маркевича). Господарі культурно-мистецьких салонів, будучи високоосвіченими людьми, сприяли соціальному, духовному, творчому розвитку суспільства загалом і національної культури зокрема.

На території України перші культурно-мистецькі салони виникають наприкінці XVIII ст. і набувають до середини XIX ст. найбільшого поширення. Основними центрами функціонування салонів були великі міста (Київ, Харків, Одеса, Чернігів, Полтава) та маєткові салони українських аристократів. На Правобережній Україні культурно-мистецькі салони діяли при великих маєтках польських магнатів (Іллінських, Потоцьких, Браницької, Жевуського, Завадовського, Огінського). У цих салонах практикувалися театральні та оперно-балетні антрепризи із Польщі, Франції, Німеччини, Італії.

Характерною особливістю українських культурно-мистецьких салонів було вивчення української історії, ретельне дотримання національних традицій, підготовка до вирішення політичного питання стосовно автономії України.

У другому підрозділі - **Класифікація культурно-мистецьких салонів** – на основі систематизації виявлених в процесі дослідження даних про різноманітні форми організації та напрями діяльності цих самодіяльних аматорських осередків культуротворення (гуртки, салони, вечори, журфікси тощо), зіставлення різних поглядів та оцінок їх функціонування подається характеристика їх діяльності і пропонується їх типологічна класифікація.

Як уже зазначалося, досліджувані в дисертації культурно-мистецькі аматорські осередки з самого початку мали різні напрями - в залежності від смаків їх організатора (музичного, літературно-музичного, театрального, політичного і т.п. спрямування). Подібним різноманіттям відзначався режим та регламент функціонування салонів (одні з них працювали у заздалегідь та точно встановлені дні, інші - принагідно тощо).

Культурно-мистецькі осередки салонного типу при цьому виконували різні, так би мовити, „завдання”. Суто аристократичні мали на меті звести письменника з його читачами, сприяли рецензуванню і виданню творів митця; салони „змішаного типу”, в які об'єднувались аристократи і письменники-різночинці, намагались впровадити книгу різночинної літератури до аристократичного середовища. Відтак подібні салони були зв'язуючою ланкою між письменником, читачем та видавцем. Окрім того, ці культурно-мистецькі салони виступали і в ролі перших критиків літературно-мистецьких творів.

При проведенні порівняльного аналізу діяльності культурно-мистецьких осередків, що функціонували під різними назвами („салони”, „гуртки”, „журфікси”) виявлено характерні риси, притаманні кожній із зазначених культурних форм. Так:

- на відміну від гуртка і журфіксу, склад відвідувачів салону визначався особистим бажанням гостей, а не обов'язковістю. Для салону характерна обов'язкова присутність господаря;
- салон утворювало ядро відвідувачів, зацікавлених новинками літератури, мистецтва, суспільно-політичним життям країни;
- салон, на противагу гурткам та журфіксам, як правило, мав тісний зв'язок з читачем, а не письменником, висвітлював питання „літературного споживання”, а не „літературного виробництва”;
- гуртки створювались у відповідності з літературною та мистецькою творчою (виробничою) метою і мали регулярний, організований, цілеспрямований характер;
- в літературно-мистецькій еволюції салон відігравав роль популяризатора літератури та мистецтва в сучасному для нього суспільстві.
- між гуртками і салонами існував тісний зв'язок, який призводив до асиміляції

¹ Гурток - група осіб, з загальними інтересами, які об'єдналися для спільних занять чим-небудь.

² Журфікси (від франц. *Journal* - визначений день) - день тижня, встановлений для прийому гостей

індивідуальних смаків та поглядів, поширював прогресивні погляди на процеси у літературі та мистецтві;

- салони, гуртки, журфікси були осередками освіти, стимулом духовного розвитку як аристократії, так і тогочасної еліти іншого класового походження;
- журфікси стали своєрідною перехідною формою між гуртком і виробничими редакціями та журналами;
- культурно-мистецькі салони кінця XVIII - першої половини XIX ст. поділяються відповідно до напрямку та характеру діяльності на політичні, літературні, театральні, музичні. Існували також салони змішаного типу (театрально-музичні, літературно-музичні, політично-літературні, літературно-театральні тощо).

Політичні салони сприяли впровадженню та розвитку слов'янофедералістичних ідей в Україні, піднесенню загальної політичної свідомості, посиленню інтересу українського дворянства до історичного минулого України, її культури, мали тісний зв'язок з декабристським рухом, виступали проти кріпацтва, розглядали питання щодо української автономії і автокефалії.

Літературні салони відігравали важливу роль популяризатора літератури в суспільстві, розповсюджували літературні ідеї, новітні напрями в літературі, найкращі літературні твори.

Музичні салони, що виникають при маєтках аристократичної знаті, згодом поширюються в середовищі інтелігенції. Вони сприяли закладенню музичних традицій музикування, взаємовпливу церковної, світської і народної музичної культури, надали імпульс розвитку музичної освіти європейських народів та формуванню професійного музичного репертуару.

Залучення відомих письменників, акторів, композиторів, антрепризерів, професійних оперних та балетних виконавців до участі у виставах театральних салонів сприяло становленню професійного театального мистецтва.

Третій розділ - „Основні центри функціонування культурно-мистецьких салонів” - присвячений викладу результатів дослідження найважливіших осередків України, у яких функціонували культурно-мистецькі салони (найбільші міста, маєтки українських та польських аристократів), а також меценатської діяльності засновників салонів.

Розділ складається з двох підрозділів.

У першому з них - „Осередки діяльності культурно-мистецьких салонів у містах України” - висвітлено роль громадськості найбільших міст України - Києва, Харкова, Чернігова, Одеси, Полтави - у створенні та підтримці діяльності салонів як осередків розвитку національної культури.

Велика заслуга в організації культурно-мистецьких салонів в Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст. належить українській аристократії та духовній (літературно-мистецькій) еліті, яка стала каталізатором нових ідей у мовознавстві, літературі, музиці, образотворчому мистецтві на національній основі.

У салонах м. Києва відбуваються постійні контакти між провідними українськими, російськими, польськими митцями і політичними діячами (салони В.Тарновського, І.Фундукля, Раєвських, І.Бухаріна, С.Алфер'єва, графа Тишкевича,

князя М.Бутурліна, О.П. Демидової-Сан-Донато, Галаганів та ін.).

На Слобожанщині, а саме у м. Харкові культурно-мистецькі салони виникають наприкінці XVIII - початку XIX ст., які створювалися передусім для задоволення власних розважальних потреб улаштувачів (салони генерала Шевича, графа Петрович-Подагребчаніна, барона Радена, поміщиків Ковалевського, Зарудного, Шидловського, Нарецької тощо).

Поряд із зазначеними осередками виникають культурно-мистецькі салони більш демократичного характеру (губернаторів Харкова Ф.Кишенського, А.Леванідова, О.Теплова, О.Поліцина, В.Каразіна, О.Любовникової, Р.Гонорського, Ю.Голіцина, Сокальських, Бич-Лубенських, Алчевських), які сприяли ознайомленню громадськості з драматичними творами, оперним мистецтвом, кращими зразками європейської музики. Вперше думка про заснування університету в Україні і саме у Харкові вийшла з маєткового салону О. Поліцина.

В харківських салонах обговорювали книговидавничі справи та твори зарубіжних і російських письменників. Салони О.Любовникової та Р.Гонорського сприяли виникненню журналу „Украинский весник” (1816), який згодом очолив Г.Квітка-Оснот'яненко.

На протигагу культурно-мистецьким салонам Києва та Харкова, салони Одеси мали закритий характер і слугували лише для розваг та спілкування аристократів (салони І.Інзова, М.Воронцова, О.Строганова, О.Дондукова-Корсакова, графині Едлінг, В.Казначеевої, А.Різнич).

Найдемократичніший склад культурно-мистецьких салонів був у м. Чернігові, де влаштовувалися аматорські театральні вистави, музичні вечори, літературні читання та обговорення (салони П.Марковича, А.Маркевича, І.Лизогуба, І.Гаврушкевича). Діяльність культурно-мистецьких салонів, вечорів Чернігова спрямовувалась на досягнення дієвого об'єднання різних соціальних верств суспільства.

У Полтаві найвідомішими культурно-мистецькими салонами в I-й половині XIX ст. були салони М.Репніна, В.Лукашевича, Я.Лобанова-Ростовського, С.Капніст.

Другий підрозділ – „Маєткові салони українських та польських аристократів” - присвячений дослідженню діяльності маєткових салонів на терені України та розкриває добродієність засновників культурно-мистецьких салонів.

Виявлено, що основними регіонами значного поширення дворянських культурно-мистецьких салонів у період з кінця XVIII - у першій половині XIX ст. в Україні були Чернігівщина, Полтавщина, Київщина, Харківщина, Поділля, Волинь.

До провідних на Чернігівщині належали салони родин Розумовських, Тарновських, графа П.Румянцева-Задунайського, полковників Д.Ширая і О.Будлянського, генерал-майора Гудовича та ін. Значними і відомими культурно-мистецькими осередками Полтавщини вважались салони Д.Трошинського, А.Лобанова-Ростовського, Т.Вільхівської, Галаганів. На Київщині користувались заслуженою увагою салони П.Лукашевича, О.Лук'яновича, О.Голіцина, барона фон Мекка.

До популярних культурно-мистецьких осередків Харківської губернії

належать салони Лінтварьових (с.Луки), О.Поліцина (с.Попівка), театально-музичний салон поміщика М.Комбурля (с.Хотинь), які підтримували постійні зв'язки з відомими представниками національної інтелігенції - В.Каразіним, О.Єфіменко, В.Тимофєєвим, М.Симашком та ін.

На Правобережній Україні переважна більшість великих маєтків належала польським магнатам. У салонах заможних землевласників Іллінських, Потоцьких, Браницьких, М.Василевського, В.Завадовського, Е.Ганської М.Огінського та ін. разом із кріпацькими трупами та оркестрами виступали драматичні та оперно-балетні антрепризи з Польщі, Франції, Німеччини, Італії. Польські аристократи захоплювались українським народним музичним мистецтвом, відкривали лірницькі та кобзарські школи, у яких навчали гри на різних музичних інструментах, співати українських пісень, виконання дум тощо.

В кінці XVIII – першій половині XIX ст. набувають значення центрів художньої культури і мистецтва великі маєтки українських аристократів. Діяльність створюваних ними салонів здійснювалася у трьох основних напрямках: театальному, музичному, літературному. В цих салонах відбувалися регулярні зустрічі з провідними європейськими та російськими митцями. Зокрема маєток Тарновських (у с. Качанівка) неодноразово відвідували М.Гоголь, М.Глінка, М.Максимович, Т.Шевченко, В.Штенберг.

Маєткові салони Розумовських, Галаганів, Тарновських, Д.Ширая, Д.Трошинського за масштабами художньої діяльності стали значними мистецькими центрами Північного Лівобережжя, що відігравали важливу роль в українсько-російських зв'язках, а також у налагоджуванні контактів з європейською театально-музичною культурою, про що засвідчують програми сімейних музичних вечорів, у яких помітне місце посідають твори Глінки, Россіні, Верді, Бетховена, Ліста, Шопена, Вебера, Мендельсона.

Форми проведення сімейних вечорів відповідали сталим європейським традиціям салонно-камерного музикування. Слід підкреслити особливе значення дворянських театральних салонів, які сприяли формуванню оригінального українського репертуару.

Важливою складовою культурно-мистецьких салонів була меценатська діяльність засновників салонів. Відомі дворянські родини Розумовських, Тарновських, Галаганів, Трошинських, Репніних, Каразіних, Демидових-Сан-Донато сприяли економічному і культурному розвитку українського народу.

У Висновках сформульовано основні результати дослідження і зазначено, що

1. Культурно-мистецькі салони - як світські політичні або літературно-художні „гуртки”, що збираються у певного діяча культури, мецената тощо - виникли у руслі традицій європейської культури.

До історично перших культурно-мистецьких салонів Європи належать „Вечори Аспазії” (Афіни, V ст. до н.е.), літературний гурток Гая Цильнія Мецената, політичний гурток Мессалі Корвіна (Рим, I ст. до н.е.). В епоху Середньовіччя виникають мистецькі салони, пов'язані з розквітом лицарської поезії. Культурно-мистецькі салони об'єднані спільною естетичною платформою, культом античності, функціонували в епоху Відродження в Італії. З XVI по XIX ст. провідну роль у

розвитку культурно-мистецьких салонів у Європі відіграла Франція.

У 30-40 рр. XVIII виникають перші салони в Росії. Центрами діяльності культурно-мистецьких салонів стають Петербург і Москва, де зосереджується провідна українська еліта.

2. Культурно-мистецькі салони Європи, Росії та України відігравали роль осередків культури, де обговорювалися нові твори літератури, театрального і музичного мистецтва, актуальні політичні питання, філософські та наукові ідеї. Салони виступали популяризаторами новітніх мистецьких течій (романтизму, сентименталізму, класицизму та реалізму) в літературі та мистецтві; стали школою виховання молодих письменників, митців, підготовки їх до професійної діяльності.

3. Культурно-мистецькі салони розрізнялися за напрямом своєї діяльності: політичні, літературні, музичні, театральні.

Заснування і діяльність в Україні політичних салонів певною мірою сприяли розвитку українського політичного руху, підтримували опозиційні настрої щодо політики російсько-імператорського уряду. Діяльність політичних салонів у Галичині за часів загострення конфесійного протистояння була спрямована на дотримання в регіоні релігійної і національної толерантності, запобігання руйнації українського церковного і національного життя.

Літературні салони сприяли рецензуванню книг у відомих журналах, видавництву творів талановитих початкуючих письменників, поширенню у суспільстві нових літературних ідей, виступали посередниками між письменниками та читачами.

Музичні салони, у яких гармонійно поєднувався інтерес до української народної та професійної західноєвропейської музики, здійснювався органічний перехід від домашнього музикування до публічних концертів, відіграли важливу роль у становленні та майбутньому інтенсивному розвитку української професійної музики.

Театральним салонам вдалося виконати важливу підготовчу місію для нового періоду історії українського театру: вони виховали нових акторів, драматургів, виплекали думку про потребу професійного національного театру.

Поряд з салонами практикувалися такі культурні форми, як гуртки, журфікси, вечори, згодом - товариства, об'єднання. При цьому салон відіграв роль, так би мовити, „культурно-мистецького агітатора“, гурток розглядається як своєрідна організація літературної партії, журфікси виконують роль організатора редакційно-видавничої справи. Салони, гуртки, вечори, журфікси виступали перехідною ланкою від домашньої літератури до професійної.

4. Основними центрами функціонування салонів на території України стали найбільші міста (Київ, Харків, Одеса, Чернігів, Полтава) та маєтки українських аристократів та заможної еліти. На Правобережній Україні культурно-мистецькі салони діяли при великих маєтках польських магнатів.

Покликане задовольняти культурні потреби вищої суспільної верстви маєткове мистецтво під впливом нових соціально-економічних обставин набувало нових рис і форм. Разом з тим воно зберігало такі характерні ознаки як елітарність, орієнтація на західноєвропейський мистецький досвід, музично-драматична спрямованість репертуару. В кращих маєткових салонах Д.Трошанського,

А.Іллінського, Д.Ширая, В.Тарновського виконавське мистецтво досягло майстерності і високого художнього рівня.

В лоні дворянської культури зберігалися і розвивалися національні культурні традиції, пов'язані з пісню, мовою, кобзарським мистецтвом. У першій половині XIX ст. в результаті становлення міст як великих культурних центрів, процесів подальшої демократизації суспільного життя маєткові мистецькі салони поступово втрачають провідну культурну роль. Схилок дворянсько-маєткової культури був пов'язаний також із забороною російським урядом дворянських театрів, які офіційна влада вважала засобом антиурядової політичної пропаганди.

5. Суспільна роль культурно-мистецьких приватних салонів визначалася тим, що вони створювалися вільно, не стримувалися інерцією офіційного існування, що сприяло процесу незалежного творення літератури і мистецтва, які споживало суспільство. Домашнє музикування виконувало не лише дозвілєву, але й естетичну та просвітницьку функції.

6. Важливою складовою соціально-культурного процесу була благодійна діяльність меценатів, які виступали водночас і засновниками культурно-мистецьких салонів. Відомі дворянські родини Розумовських, Тарновських, Галаганів, Терещенків, Трошинських, Репніних, Каразіних, Демидових-Сан-Донато економічно та організаційно сприяли культурному розвитку свого народу. Добродійна діяльність цих та інших родин охоплювала такі напрями: освітній, видавничий, театральний-музичний, літературний, відродження історичних пам'яток, храмів, спорудження лікарень, шкіл, дитячих притулків.

7. Культурно-мистецькі салони – це явище конкретно-історичне, вони виникли у відповідь на назрілі потреби соціо- та націокультурного розвитку і, відігравши свою історичну роль підойми національно-культурного життя за часів феодалізму та початку становлення капіталізму, відмерли у часи поширення та розквіту ринкових відносин у всіх сферах життя, в тому числі і галузях культури та мистецтв.

Список опублікованих праць

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені в таких наукових публікаціях:

1. Никоненко Т.М. З історії культурно-мистецьких салонів // Культура і мистецтво у сучасному світі: Наукові записки КНУКіМ. Вип. 2 / Київський Національний університет культури і мистецтв. – К., 2001. – С. 60-65.
2. Никоненко Т.М. Меценатська діяльність Олени Демидової-Сан-Донато // Збірник наукових праць. Питання культурології / Київський Національний університет культури і мистецтв – К., 2003. – Вип. 19. – С. 70-74.
3. Никоненко Т.М. Музичні салони в Україні другої половини XVIII - XIX ст. // Збірник наукових праць. Культура і мистецтво у сучасному світі / Київський Національний університет культури і мистецтв – К., 2004. – Вип. 5 – С. 92-102.
4. Никоненко Т.М., Безклубенко С.Д., Мистецькі салони в Україні другої половини XVIII XIX століть // Збірник. Матеріали до українського мистецтвознавства. Вип. 2 / Національна Академія Наук України, Інститут

Мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 2003. – С. 26-30.

5. Никоненко Т.М. Безклубенко С.Д., Маєтковий салон Д.Трошинського // Матеріали науково-практичної конференції „Культурологічні засади технічного та промислового дизайну”/ Національний авіаційний університет. –К., 2004. –С. 77-80.

Никоненко Т. М. Культурно-мистецькі салони в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст. –Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 17.00.01 – теорія та історія культури. Київський національний університет історії і мистецтв. –Київ, 2005

Дисертація є комплексним історико-теоретичним дослідженням культурно – мистецьких салонів в Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст. У роботі розглядаються історичні аспекти досліджуваного явища, здійснюється порівняльний аналіз різних форм цього виду аматорського культуротворення (салони, гуртки, журфікси, вечори), виявлено та охарактеризовано основні центри функціонування культурно – мистецьких салонів та вперше проведено їх типологічну класифікацію; розкрито роль представників української аристократії та духовної еліти у створенні культурних осередків, висвітлено меценатську діяльність засновників салонів. В дисертації досліджено значення культурно-мистецьких салонів в житті суспільства, показано зв'язок з європейськими культурно-мистецькими процесами Східної Європи і відзначено своєрідність їх функціонування в умовах розвитку культури України кінця XVIII – першої половини XIX ст.

Ключові слова: салон, гурток, журфікс, культурно-мистецькі вечори, маєткові, політичні, літературні, музичні, театральні салони.

Никоненко Т. Н. Культурно-творческие салоны в Украине конца XVIII – первой половины XIX столетия –Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 17.00.01 – теория и история культуры. Киевский национальный университет культуры и искусств. –Киев, 2005

Диссертация является комплексным историко-теоретическим исследованием салонов в Украине конца XVIII – первой половины XIX ст. В работе рассматриваются исторические аспекты исследуемого явления, осуществляется сравнительный анализ различных форм этой разновидности любительского культуротворчества (салоны, кружки, журфикисы, вечера), выявлены и охарактеризованы основные центры функционирования салонов, впервые проведена их классификация; показана роль представителей украинской аристократии и духовной элиты в создании культурно-творческих салонов, освещена благотворительная деятельность меценатов - основателей салонов. В

диссертации исследуется роль салонов в культуре Украины конца XVIII – первой половины XIX ст., показана их связь с европейскими культурно-творческими процессами.

Культурно-художественные салоны как художественное любительское явление развилось в русле традиций европейской культуры. Такая форма культуры, как салоны, возникает во второй половине XVI ст. во Франции и становится распространенной в странах Европы в XVIII – первой половине XIX ст. В аристократических салонах сосредоточивалась не только культурно-политическая жизнь, а и художественная, что благоприятствовало развитию литературы, живописи, театра, танцевального искусства.

В 30-40 гг. XVIII ст. открываются первые культурно-художественные салоны в России, центрами деятельности которых становятся Петербург и Москва, где сосредоточивается украинская элита.

На территории Украины культурно-художественные салоны возникают в конце XVIII ст. и приобретают наибольшего распространения к середине XIX ст. Основными центрами функционирования салонов стали города Киев, Харьков, Одесса, Чернигов, Полтава и усадьбы украинских аристократов. На Правобережной Украине культурно-художественные салоны действовали при больших имениях польских магнатов.

Культурно-художественные салоны Европы, России и Украины были центрами культуры, где обсуждались актуальные вопросы и новые произведения зарубежной литературы, театрального и музыкального искусства, дискутировались важные политические вопросы, в частности, славянофильства, декабристского движения, философские и научные идеи. Салоны стали школой воспитания и подготовки молодых писателей, художников к профессиональной деятельности, выступая популяризаторами романтизма, сентиментализма, классицизма и реализма в литературе и искусстве. В культурно-художественные салоны входили известные политические деятели, ученые, писатели, художники.

В создании произведений литературы, искусства, имиджа писателя или художника, салоны и кружки играли значительную роль. Рядом с салонами зарождаются такие культурные формы как кружки, журфиксы, вечера, со временем – общества, объединения. Салоны, кружки, вечера, журфиксы представляли собой переходное звено в развитии литературы – от домашней к профессиональной.

Существование каждого вида салонов предполагало определенную роль в культурной жизни украинского общества. Создание и деятельность в Украине политических салонов содействовало развитию украинского политического движения. Литературные салоны содействовали рецензированию книг в известных журналах, издательству произведений талантливых, но малоизвестных писателей, выступали посредниками между писателем и читателем, распространяли в обществе новые литературные идеи. Музыкальные салоны при господских имениях оказали влияние на развитие инструментальной музыки, способствовали становлению профессионального музыкального образования, обогащению украинской культуры опытом европейской музыки.

Театральные салоны выполняли важную миссию в развитии украинского театра исследуемого периода: они воспитали новых актеров, руководителей театров,

драматургов, содействовали становлению профессионального национального театра.

При имениях украинского и польского дворянства функционировали музыкальные, театральные, литературные, политические салоны. В них завязывались и крепились тесные контакты с европейской театрально-музыкальной культурой. Формы проведения семейных вечеров отвечали европейским традициям салонно-камерного музицирования. Следует подчеркнуть особое значение дворянских театральных салонов, которые оказывали содействие формированию оригинального украинского репертуара.

Важной составляющей социально-культурного процесса была благотворительная деятельность учредителей салонов. Их деятельность охватывала такие направления: образовательное, издательское, театрально-музыкальное, литературное, возрождение исторических храмов, сооружений больниц, школ, детских приютов.

В диссертации подчеркивается, что культурно-художественные салоны в Украине, будучи конкретно-историческим явлением, возникли в ответ на назревшие потребности социо- и нациокультурного развития. Сыграв свою историческую роль в возрождении национально-культурной жизни в период феодализма и начала становления капитализма, они отмерли с развитием рыночных отношений во всех сферах жизни, в том числе в сфере культуры и искусства.

Ключевые слова: салон, кружок, журфикс, культурно-творческие вечера, усадебные, политические, литературные, музыкальные, театральные салоны.

Nykonenko T. M. Cultural - creative interiors in Ukraine of the end XVIII – beginning XIX an item - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of historical sciences on a speciality 17.00.01 - theory and history of culture. The Kiev national university of culture and arts. Kiev, 2005.

The dissertation is complex historical-theoretical research of interiors in Ukraine of the end XVIII - first half XIX an item. In work the historical aspects of the researched phenomenon are considered, the comparative analysis of interior, circle, gourfihc, evenings is carried out, is revealed the basic centres of functioning of interiors and for the first time their classification is carried out, the role of the representatives of the Ukrainian aristocracy and elites in creation of cultural - creative interiors is shown, the charities of the founders of interiors is covered. In the dissertation the role of interiors in life of a community is investigated, the connection with the European cultural - creative processes and originality of their functioning in conditions of development of culture of Ukraine of the end XVIII - first half XIX an item is shown.

Key words: interior, circle, gourfihc, cultural - creative evenings, manors, political, literary, musical, theatrical interiors.